

PATVIRTINTA

Vilniaus lopšelio-darželio „Kodėlčiukas“
direktoriaus 2018 m. balandžio 4 d.
įsakymu Nr. V-50

**VILNIAUS LOPŠELIO-DARŽELIO „KODĖLČIUKAS“ VAIKŲ
PATYČIŲ IR SMURTO PREVENCINĖ PROGRAMA**

Vilnius, 2018 m.

I BENDROSIOS NUOSTATOS

Patyčių ir smurto problema aktuali visame pasaulyje. Mokslininkai ir praktikai nagrinėja patyčių ir smurto atsiradimo priežastis ir ieško, kaip išvengti patyčių ir smurto, analizuoja jų įtaką asmenybės raidai ir sveikatai.

Europos Tarybos Ministrų Komitetas 2006 m. parengė rekomendacijas dėl pozityvaus vaikų auklėjimo strategijos (R(2006)19), kuriose pabrėžiama būtinybė imtis visų priemonių visose institucijose pozityviam vaikų auklėjimui remti, nacionaliniu lygiu skatinti vykdyti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programas.

Ši problema aktuali ir Lietuvoje. Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje numatyta padidinti patyčių ir smurto nepatiriančių vaikų dalį nuo 30 iki 70 proc. ir pasiekti, kad būtų įgyvendinamos prevencinės programos.

Vaikų patyčių ir smurto prevencijos programa skirta ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo vaikams, lopšelio-darželio pedagogams, darbuotojams, ugdytinių tėvams.

Patyčios nėra atsitiktinis elgesys – tai yra tyčiniai, pasikartojantys veiksmai, kurių metu vienas ar keli asmenys kabinejasi, žemina, užgaulioja kitą. Šis elgesys vyksta tiek tarp vaikų, tiek tarp suaugusiųjų.

Patyčios – tai agresyvus elgesys, nukreiptas į kitą žmogų, siekiant jam suteikti fizinį ar psichologinį skausmą. Patyčios nėra atsitiktinis elgesys – tai yra tyčiniai, pasikartojantys veiksmai, kurių metu vienas ar keli asmenys kabinejasi, žemina, užgaulioja kitą. Šis elgesys vyksta tiek tarp vaikų, tiek tarp suaugusiųjų.

Patyčios – tai:

1) žodinės priekabiavimas:

- prasivardžiavimas,
- gąsdinimas,
- pašaipios replikos apie žmogaus kūną, religiją, tautybę, negalią, išvaizdą,
- žeminantys ar skaudinantys užrašai apie vaiką,
- vaiką skaudinančių žinučių siuntinėjimas mobiliaisiais telefonais, elektroniniu paštu;

2) fizinės priekabės:

- pargriovimas,
- įspyrimas ar spardymas,
- kumščiajimas,
- stumdymas,
- rankos užlaužimas,
- spjaudymas,
- daiktų gadinimas ir atiminėjimas,
- drabužių gadinimas,
- plaukų pešiojimas.

3) netiesioginės priekabės:

- vaiko atstūmimas nuo grupės,
- apkalbinėjimas,
- ignoravimas,
- šmeižimas,

- kaltinimas tuo, ko vaikas nepadarė,
- nebendravimas su vaiku,
- spaudimo darymas,
- neapykantos prieš kitą vaiką kurstymas.

Svarbu apibrėžti šiuos terminus:

Kaltininkas – asmuo skriaudėjas, kuris siekia demonstruoti jėgą.

Auka – asmuo, patyręs tiesiogines, netiesiogines ar elektronines patyčias.

Stebėtojas – asmuo, matantis ir žinantis, kad vyksta patyčių veiksmas.

Patyčias patiria tiek suaugusieji, tiek vaikai, be to, jų būna įvairiose gyvenimo srityse (viešajame gyvenime, žiniasklaidoje, darbe ir asmeniniame gyvenime, artimiausioje aplinkoje).

II TEORINIAI PAGRINDAI

Smurtas apibūdinamas įvairiai, tačiau visiems apibrėžimams bendra tai, kad smurtas yra žalojantis, kenksmingas bei sąmoningas veiksmas, kuriuo, naudojant savo galią, siekiama ką nors įskaudinti (Kairienė, Ščerbakova, 2008). Smurtas – tai įsiveržimas į kito žmogaus emociją, psichologinę ir fizinę erdvę.

Smurtas prieš vaikus apibūdinamas kaip grubi prievarta, kėsಿನimasis į vaiko fizinę, psichinę ir lytinę neliečiamybę, sutrikdant jo sveikatą, atimant gyvybę ar grasinant tai padaryti arba kitaip vaiką traumuojant, jį įbauginant, iš jo pasityčiojant, paniekinant, pažeminant. Skiriamos keturios smurto rūšys: fizinis, emocinis arba psichologinis, seksualinis, ekonominis (Dapšys, Sakalauskas, 2005).

Pasaulio sveikatos organizacija fizinį smurtą prieš vaikus apibūdina kaip veiksmus, kurie sukelia faktinę ar potencialią žalą asmens sveikatai, sąveikos ar jos nebuvimo metu. Emocinis smurtas – tai ne fizinio kontakto veiksmai, kurie sukelia žalą ar sudaro sąlygas sukelti žalą psichikos sveikatai ir psichosocialinei raidai.

Emocinį smurtą sunku pastebėti, skirtingai negu fizinis smurtas, jis nepalieka išorinių požymių (lūžių, mėlynių ir t.t.), tačiau žaloja asmens dvasinį pasaulį.

Įvairūs autoriai pateikia skirtingus šio reiškinių apibrėžimus. Emocinis smurtas – nuvertinimo, menkinimo, žeminimo, grasinimo, gąsdinimo, atskyrimo, kvailinimo ar kitokie ne fizinio kontakto priešiškos elgsenos modeliai, judėjimo laisvę ribojantys veiksmai, sukeliantys ar sudarantys sąlygas sukelti žalą vaiko fizinei, emocinei, psichinei, dvasinei, moralinei, socialinei sveikatai ir vystymuisi. Šie veiksmai yra sąmoningai atliekami asmens, turinčio tiesioginę valdžią, galią vaiko atžvilgiu ar vaiko pasitikėjimą (Karmaza ir kt., 2007). Emocinis smurtas gali būti ir socialinė izoliacija, terorizavimas, ignoravimas (Blažys, 2001).

Viena iš emocinio (psichologinio) smurto raiškos formų yra **patyčios**. Jos apima labai platų smurtinio elgesio spektrą. Patyčių (tyčiojimosi) terminu apibrėžiamos lengvesnio fizinio ar emocinio (psichologinio) smurto formos, tačiau jos yra ne mažiau žalingos negu sunkios smurto formos: sumušimas, išžaginimas, grasinimas nužudyti ir pan. Patyčios labai dažnos ne tik Lietuvos mokyklose, bet ir suaugusiųjų kolektyvuose (studentai, bendradarbiai ar kitokių kolektyvų nariai dažnai randa žmogų, kuris yra nepritampantis prie kitų ir iš jo slapta arba viešai tyčiojasi). Nuolatinis priekabiavimas, pravardžiavimas, žeminimas visuomenėje yra daug dažnesni negu sunkios ir žiaurios smurto formos (Karmaza ir kt., 2007).

III TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Programos tikslas – ugdant pozityvius vaikų bendravimo ir problemų sprendimų gebėjimus, užkirsti kelią smurtui, priekabiavimui ir patyčioms, gerinant bendrą emocinę vaiko savijautą bei skatinant pagarbius ir draugiškus vaikų tarpusavio ir vaikų bei suaugusiųjų santykius.

Programos uždaviniai:

- mažinti smurto ir patyčių paplitimą lopšelyje-darželyje ir jo teritorijoje;
- organizuoti, įgyvendinti ir tobulinti lopšelyje-darželyje smurto prevencijos priemones;
- kurti saugią ir draugišką aplinką;
- taikant vaidybinę veiklą mokyti vaikus, kaip galima spręsti iškilusius klausimus, problemas;
- siekti geresnių tarpusavio santykių darželyje;
- kurti lopšelyje-darželyje pasitikėjimo atmosferą, kad vaikai galėtų papasakoti apie patiriamą skriaudą ar patyčias;
- formuoti saugios elgsenos įgūdžius, reikalingus teisingiems sprendimam atsižvelgiant į įvairias socialines situacijas ir aplinką;
- stiprinti vaikų savigarbą ir pasitikėjimą savimi;
- suteikti tinkamus, vaikų amžiaus tarpsnį atitinkančius patarimus ir paramą.

Pagrindiniai smurto ir patyčių prevencijos strategijos principai:

- Visiems lopšelio-darželio bendruomenės nariams turi būti žinoma, koks elgesys laikomas patyčiomis.
  - Lopšelis-darželis rimtai reaguoja į vykstančias patyčias. Tai reiškia, kad reaguojama į kiekvieną kitą žmogų žeminančio elgesio apraišką – žodines, fizines, netiesiogines patyčias.
  - Vykstančios patyčios yra sustabdomos – tai yra visos lopšelio-darželio bendruomenės pareiga: tėvų, pedagogų, darbuotojų, administracijos.
  - Svarbu, kad kiekvienas lopšelio-darželio bendruomenės narys pastebėtų vykstančias patyčias ir stengtųsi jas sustabdyti: pedagogai ar kiti suaugusieji tiesiogiai įsikištų į vykstančias patyčias ir jas sustabdytų, vaikai pakviestų suaugusįjį, kuris gebėtų sustabdyti patyčias.
  - Smurto ir patyčių programa vykdoma visose grupėse. Kiekvienas pedagogas, grupės auklėtojas planuoja renginį ar veiklą, susijusį su smurto ir patyčių prevencija.
- Lopšelio-darželio ugdytiniai dalyvaus organizuojamose miesto renginiuose.

IV PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS

Programos įgyvendinimas – Programa integruojama į ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupių veiklas, pagal bendrąsias programas, lopšelio-darželio veiklos planą, bendravimo valandėles, projektinę veiklą, organizuojamus renginius. Ikimokyklinių ir priešmokyklinių grupių pedagogai veiklos plane pažymi apie atitinkamos temos pateikimą auklėtiniams.

Socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas. Nuosekliai ir reguliariai ugdomi vaikų savęs pažinimo, empatijos, problemų ir konfliktų sprendimo, pykčio valdymo, streso įveikos, bendravimo ir bendradarbiavimo ir kiti socialiniai įgūdžiai. Ugdytinių socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas gali būti vykdomas integruojant į dalyko(-ų) ugdymo turinį, įgyvendinant prevencines programas, kitu pasirinktu būdu.

Lopšelyje-darželyje susitariama dėl elgesio taisyklių (normų), kuriose aiškiai reglamentuojamas tiek pozityvus / laukiamas, tiek neleistinas / nepageidaujamas ugdytinių elgesys, numatomi vaikų skatinimo, motyvavimo už pozityvų elgesį priemonės ir būdai, jie yra žinomi ir suprantami visiems lopšelio-darželio bendruomenės nariams, jais vadovaujasi kiekvienas darbuotojas, siekdamas atpažinti ir pastiprinti pozityvų vaikų ir suaugusiųjų elgesį.

Lopšelis-darželis puoselėja pozityvias vertybes ir bendruomeniškumą (mandagumą, paslaugumą, rūpinimąsi kitais, pagarbą, pasitikėjimą, solidarumą, lygiateisiškumą ir kt.), kurias atitinka visų lopšelio-darželio darbuotojų elgesys ir veikla.

Priežiūrą atlieka lopšelio-darželio vaiko gerovės komisija; koordinuoja: direktoriaus pavaduotojas ugdymui; atsakingi visi lopšelio-darželio darbuotojai.

V PRIEMONĖS

Tinkamų prevencijos ir intervencijos priemonių (taip pat ir prevencinių programų įgyvendinimo) mikroklimatui gerinti planavimo: numatomos prevencijos ir intervencijos priemonės (toliau – Priemonės), siekiant spręsti identifikuotas problemas, mažinti su jomis susijusius rizikos veiksnius ir didinti apsauginių veiksnių įtaką.

Vaikų ugdymas, mokymas		
Priemonės pavadinimas	Data	Atsakingas
Tarptautinės programos „Zipio draugai“ įgyvendinimas priešmokyklinio ugdymo grupėje	Visus mokslo metus	Priešmokyklinio ugdymo pedagogas
Prevenciniai užsiėmimai vaikams (konfliktų valdymas, problemų sprendimas, savęs pažinimo).	Visus mokslo metus esant poreikiui	Psichologas Grupių auklėtojai
Savaitė be patyčių	Kasmet kovo mėn.	Grupių auklėtojos
Individualūs pokalbiai, grupės valandėlės	Visus mokslo metus esant poreikiui	Grupių auklėtojai
Filmų peržiūra ir jų aptarimai	Visus mokslo metus esant poreikiui	Grupių auklėtojai
Tolerancijos diena	Kasmet lapkričio 16d.	Psichologas
Draugystės mėnuo	Kasmet gegužės mėn.	Psichologas Grupių auklėtojai
Plakatų piešimas „Smurtui ir patyčioms STOP“ (priešmokyklinio ugdymo grupė)	Kasmet lapkričio mėn.	Grupių auklėtojai
Plakato kūrimas „Draugai“	Kasmet gegužės mėn.	Psichologas Grupių auklėtojai
Grupių valandėlės smurto ir patyčių temomis	1 kartą per savaitę	Grupių auklėtojai
Vaikų, pedagogų ir kitų darželio bendruomenės narių sujungta draugystės šypsena (vaizduojama darželio kieme)	Kasmet gegužės mėn.	Psichologas
Pavasario talkos	Pagal susitarimą	Visa bendruomenė

Dalyvavimas renginiuose (konkursai, olimpiados, popietės, vakaronės, viktorinos, šokiai ir kt.)	Visus mokslo metus	Grupių auklėtojos
„Draugystės dėlionė“ – vaikų mintys, pasakojimai ir kt. užrašomi popieriuje, klijuojami ant dėlionių, kuriama knyga.	Kasmet balandžio mėn.	Priešmokyklinių grupių pedagogai

Pedagogų ir lopšelio-darželio darbuotojų švietimas

Priemonės pavadinimas	Data	Atsakingas
Informacijos pedagogams ir lopšelio-darželio darbuotojams pateikimas: „Lopšelio-darželio smurto ir patyčių prevencijos programos pristatymas“	2018 m. rugsėjo mėn.	VGK
Stendo su informacija apie smurtą ir patyčias apiforminimas	Vieną kartą per ketvirtį	
Informaciniai lankstinukai	Visus mokslo metus esant poreikiui	
Psichologinis konsultavimas	Visus mokslo metus esant poreikiui	Psichologas
Paskaita-pokalbis pedagogams „Rekomendacija mokykloms dėl smurto artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijų ir veiksmų, kilus įtarimui dėl galimo smurto artimoje aplinkoje“	Vieną kartą per ketvirtį	
Pozityvaus lopšelio-darželio mikroklimate kūrimas	Visus mokslo metus	Direktorius

Tėvų švietimas

Priemonės pavadinimas	Data	Atsakingas
Vaiko gerovės komisijos veikla	Visus mokslo metus	VGK pirmininkas
Informacijos tėvams pateikimas: Paskaitos „Smurtas šeimoje“ „Pagalba vaikams“	Visus mokslo metus esant poreikiui	VGK/ direktorius
Individualūs pokalbiai	Visus mokslo metus esant poreikiui	Grupių auklėtojai VGK
Psichologo konsultavimas	Visus mokslo metus esant poreikiui	Psichologas
Tėvų konsultavimas, informavimas, patyčių ir smurto prevencijos	Visus mokslo metus esant poreikiui	Grupių auklėtojai VGK
Grupių tėvų susirinkimai	Visus mokslo metus esant poreikiui	Administracija Grupių auklėtojai
Tėvų aktyvumo skatinimas: skatinamas tėvų dalyvavimas kuriant saugią mokymo(si) aplinką lopšelyje-darželyje	Visus mokslo metus	Direktorius

VI PROGRAMOS VEIKSMINGUMAS

Priemonių įgyvendinimas: lopšelio-darželio darbuotojai pagal pasiskirstytas atsakomybes įgyvendina numatytas priemones. Priemonių įgyvendinimą koordinuoja lopšelio-darželio vadovo paskirtas darbuotojas;

Priemonių veiksmingumo vertinimas: analizuojami pasiekti rezultatai, sėkmės veiksniai ir trukdžiai, numatomos galimybės tobulinti priemones.

Patyčių ir smurto prevencijos programa yra veiksminga, jei...

- Į prevencijos procesą yra įsitraukę visi – vaikai, personalas, tėvai ir bendruomenė, palaikomos visą lopšelio-darželio apimančios iniciatyvos, organizuojamos grupės veiklos ir individuali intervencija.
  - Lopšelio-darželio vadovas siekia sisteminių pokyčių
  - Skiriama dėmesio nuosekliam socialinių emocinių gebėjimų ugdymui įtraukiant visus bendruomenės narius: padedama vaikams ir suaugusiesiems išmokyti valdyti emocijas, dirbti bendradarbiaujant, spręsti problemas ir priimti atsakingus sprendimus.
  - Grupių auklėtojas geba kurti rūpestingą, tarpusavio santykius puoselėjančią aplinką ir randa laiko pokalbiui sunkiomis temomis, tokiomis kaip patyčios.
  - Skiriama laiko ištirti esamą patyčių situaciją. Atsižvelgiant į lopšelio-darželio poreikius, sudaromas priemonių planas.
  - Sukuriama atsakinga lyderių grupė rūpintis lopšelio-darželio klimatu ir užtikrinti, kad kiekvienas būtų išgirstas (vaikai, pedagogai, techninis personalas, tėvai ir kt.) ir kiekvienam būtų atstovaujama.
  - Bendruomenėje susitariama dėl patyčių apibrėžimo, nustatomos elgesio normos, nuolat stebima, kaip jų laikomasi, ir reaguojama, jei jos pažeidžiamos. Skatinama elgtis tinkamai ir laikytis taisyklių.
  - Pasirūpinama kokybiška patyčių prevencijos mokymų medžiaga ir šaltiniais, skirtais emociniams socialiniams gebėjimams ugdyti. Mokomas visas personalas ir įtraukiami visi mokyklos bendruomenės nariai.
  - Į įvairias veiklas integruojamos temos ir diskusijos šiais klausimais: tolerancija, empatiškumas, gebėjimas spręsti problemas ir pasirinkti tinkamus sprendimus, psichologiškai ir fiziškai sveikų santykių palaikymas – visa tai, kas svarbu vaiko emociniam socialiniam vystymuisi.
  - Dirbama ne tik su vaikais, bet ir su tėvais, šeimomis ir bendruomene, kad visi suvoktų ir gebėtų priimti rasinius, religinius, kultūrinius skirtumus.
-